

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਭਾਗ-6

(ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੱਖ)

ਨਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਹਾਉ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਾਣੀ ਪੁਲ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਬੰਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰ (whirl pool) ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡ ਹੋ ਕੇ, ਓਥੇ ਹੀ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕੱਖ-ਕਾਨਾ ਇਸ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ ਓਥੇ ਹੀ ਚੱਕਰ ਲਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਇਸ ਕੱਖ-ਕਾਨੇ ਨੂੰ ਟੁੰਬ ਕੇ, ਸਹੀ ਸੇਧ ਦੇ ਕੇ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵੱਲ ਮੋੜ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਫੇਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਉ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਐਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, 'ਜੀਵ' ਹਉਮੈਂ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਜਾਂ ਸਿਆਣਪ ਦੁਆਰਾ, ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ 'ਜੀਵਨ-ਰੋ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਦੇ 'ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰ', 'ਆਵਾ-ਗਵਨ' ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ 'ਜੀਵਨ-ਰੋ' ਜਾਂ 'ਹੁਕਮ' ਤੋਂ ਬੇਸੁਰਾ ਹੋ ਕੇ, ਸਾਡਾ ਮਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਲਈ ਖੁਦ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਿ ਮਾਇਆ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ਤੁਮ੍ਹਰੇ ਚਰਨ ਬਿਸਾਰੇ ॥

ਕਿੰਚਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਜਨ ਕਉ ਜਨ ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਬੇਚਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-857)

ਪੰਚ ਬਿਖਾਦੀ ਏਕੁ ਗਰੀਬਾ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-205)

ਇਨ ਪੰਚਨ ਮੇਰੇ ਮਨੁ ਜੁ ਬਿਗਾਰਿਓ ॥

ਪਲੁ ਪਲੁ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇ ਅੰਤਰੁ ਪਾਰਿਓ ॥ (ਪੰਨਾ-710)

ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਅਧੋਗਤੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ, ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੇ 'ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰ' ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ, ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਤੇ ਯਕੀਨੀ ਸਾਧਨ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ—

ਅੰਚਲੁ ਗਹਿ ਕੈ ਸਾਧ ਕਾ ਤਰਣਾ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ । (ਪੰਨਾ-218)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਨਿਹਚਉ ਹੈ ਤਰਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1071)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ ਬਿਖਮ ਨਦੀ ਜਾਇ ਤਰਣੀ ॥
(ਪੰਨਾ-702)

ਹਰਿ ਜਨ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਉਚੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਲ ਮਿਲਾਈਐ ॥
(ਪੰਨਾ-881)

ਘੁਮਨ ਘੇਰਿ ਮਹਾ ਅਤਿ ਬਿਖੜੀ ਗੁਰਮਖਿ ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥
(ਪੰਨਾ-916)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਵਾਉ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਜੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਉਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਧਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ, ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੇ ਓਤ-ਪੋਤ ਰਵ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਅੰਸ਼' ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ 'ਮਾਂ' ਆਪਣੀ 'ਅੰਸ਼'—ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ, ਵਧਣ-ਫੁਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਆਤਮਿਕ 'ਮਾਂ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣੀ ਅੰਸ਼-ਰੂਪੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਕੋ ਵਾਰੀ, ਆਪਣੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੁਆਰਾ, ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਲਈ, ਮੁਕੰਮਲ, ਅਭੁੱਲ, ਅੱਟਲ, ਸਦੀਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਛਡਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ 'ਚਾਲ' ਜਾਂ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਦੇ ਅਸੂਲ ਜਾਂ ਮਰਿਆਦਾ ਕਿਸੇ ਗੰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਗਏ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਿਖਤ ਜਾਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਅਸੂਲ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਜ਼ੋਰੇ ਜ਼ੋਰੇ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ੂਨਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ' ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲ ॥ (ਪੰਨਾ-1)

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਹਰ ਇਕ ਬੀਜ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (inherent and inlaid), ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ, ਪਾਲਨ-ਪੋਸਣ, ਵਧਣ-ਫੁਲਣ ਤੇ 'ਲੈ' ਹੋਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਅੰਸ਼', ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਢਲਾ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਨੋਰਥ (fundamental & essential purpose of life) 'ਇਲਾਹੀ ਮਾਂ' ਦੀ ਗੋਦ ਦਾ 'ਨਿੱਘਾ-ਪਿਆਰ' ਮਾਣਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ, ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ 'ਮਾਂ-ਪਿਆਰ' ਦੀ ਚਿੰਣਗ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਜੀਵ, ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸੋਮੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ 'ਮਿਕਨਾਤੀਸ' (magnetic love) ਵਲ, ਆਪੂੰ ਹੀ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ, ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਖਿਚੀਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ (Divine gravity of love) ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ —

ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਹੈ

ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ

ਉਪਜ ਰਹੀ ਹੈ

ਪਾਲਨ-ਪੋਸਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ

ਜੀਵਨ ਦੀ 'ਸਾਰ' ਰੂਪ ਹੈ

ਜੀਵਨ ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਹੈ
'ਲੈ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੜ੍ਹ ਤੜ੍ਹ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ ॥ (ਜਾਪੁ ਪਾ: 10)

ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-4)

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲ ਜੰਤ ॥....

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਆਕਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-284)

ਹੁਕਮੇ ਧਾਰਿ ਅਧਰ ਰਹਾਵੈ ॥

ਹੁਕਮੇ ਉਪਜੈ ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-277)

ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਰੀ (Divine thread of Love) ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ 'ਅੰਤਰ-
ਆਤਮੇ' ਨਾਲ ਹੀ —

ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ

ਓਤ-ਪੋਤ ਹੈ

ਭਰਪੂਰ ਹੈ

'ਜੀਵਨ-ਰੌ' ਹੈ

'ਜੀਵਨ-ਰਵਾਨਗੀ' ਹੈ

ਦੁਵੱਲੀ ਹੈ

ਸਦੀਵੀ ਹੈ

ਅਟੱਲ ਹੈ

ਅਭੁੱਲ ਹੈ

ਅਮਿੱਟ ਹੈ

ਅਟੁੱਟ ਹੈ

ਅਕਹਿ ਹੈ

ਅਲਿਖ ਹੈ

ਅਦਿਖ ਹੈ

ਜੀਵਨ ਹੈ

ਧਰਮ ਹੈ।

ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ਜੀਅਨ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ॥

ਜੋ ਜੋ ਰਚਿਓ ਸੁ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਤਿ ॥ (ਪੰਨਾ-292)

ਮੂ ਲਾਲਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਨੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੋਰੀ ਨ ਤੁਟੈ ਛੋਰੀ ਨ ਛੁਟੈ ਐਸੀ ਮਾਧੋ ਖਿੰਚ ਤਨੀ ॥

(ਪੰਨਾ-827)

ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਧਾਰੀ ਸਭ ਧਰਨਾ ॥....

ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਕੀਓ ਸਗਲ ਅਕਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-263)

ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਸੇ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ' ਦੀ ਇਲਾਹੀ ਖਿੱਚ ਨੂੰ 'ਧਰਮ', 'ਮਜ਼ਹਬ' ਜਾਂ 'ਪ੍ਰਮਾਠ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ' ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਸੋਮੇ-ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਵਲ ਅਨਜਾਣੇ (unconsciously) ਖਿੱਚ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹੀ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ', ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲ, ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਅਗਵਾਈ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ, ਅਭੁੱਲ ਤੇ ਅਟੱਲ ਸਾਧਨ ਜਾਂ 'ਧਰਮ' ਹੈ।

ਇਹੋ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਤਮਿਕ 'ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ' ਹੈ।

ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ 'ਨਾਲ ਲਿਖੇ' 'ਇਲਾਹੀ ਧਰਮ' ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ (evolution) ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਲਈ, ਪੁਰ-ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਵਗ ਰਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਖਿੱਚ' ਜਾਂ 'ਜੀਵਨ-ਰੌ' ਨਾਲ—

ਸੁਰ ਹੋਣਾ

ਜੁੜਨਾ

ਜੀਣਾਂ

ਥੀਣਾਂ

'ਲੈ' ਹੋਣਾ

ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ—

ਧਰਮ

ਮਜ਼ਹਬ
 ਪ੍ਰਮਾਦ
 ਪਾਠ
 ਦੀਨ
 ਈਮਾਨ
 ਪੂਜਾ
 ਭਜਨ
 ਭਗਤੀ
 ਮਰਯਾਦਾ
 ਰਵਾਇਤਾਂ
 ਨਿਤਨੇਮ
 ਕਰਮ-ਕਾਂਡ
 ਕਲਿਆਣ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ—

ਬਾਹਰਲੇ

ਮਨ-ਘੜੇ

ਸਿਖੇ-ਸਿਖਾਏ

ਸਮਝੇ-ਸਮਝਾਏ

ਓਪਰੇ

ਅੱਡਰੇ

ਬਦਲਵੇਂ

ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੇ

‘ਵੇਸਾਂ’ ਵਾਲੇ

‘ਧਰਮ’ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ, ‘ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ’ ਦੀ ਭੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ’ ਦੀ ਖਿੱਚ ‘ਦੁਵੱਲੀ’ (two way traffic of love) ਹੈ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ’ ਨਾਲ, ‘ਜੀਵਾਂ’ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇਸ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ’ ਦੀ ਖਿੱਚ ਖਾ ਕੇ, ਮੋੜਵੇਂ

ਜਵਾਬ ਵਿਚ (in response) ਜੀਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲ ਖਿੰਚੀਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ‘ਜੀਵ’ ਲਈ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਖਿੱਚ’ ਹੀ ਇਲਾਹੀ ‘ਧਰਮੁ’ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਇਲਾਹੀ-ਧਰਮੁ, ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਧੁਰੋਂ ਲਿਖਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ‘ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਇਲਾਹੀ ਧਰਮੁ’ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ, ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਸੂਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਬੋਲੀਆਂ ਤੇ ਸੋਚ-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜੂਨਾ, ਨਾ ਹਿੰਦੂ, ਨਾ ਈਸਾਈ, ਨਾ ਮੁਸਾਈ ਹਨ, ਨਿਰੋਲ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ‘ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ’ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਸੀਮਤ-ਬੁੱਧੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਹਿਜੇ ਹੀ ‘ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ’, ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ‘ਕਰਤੇ’ ਵਲ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲਈਏ :—

‘ਫੁੱਲ’ ਦੇ ਬੀਜ ਅੰਦਰੋਂ — ਧੁਰੋਂ ਹੀ ‘ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹੁਕਮੁ’ ਅਨੁਸਾਰ-ਬੂਟਾ ਉਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਬੂਟੇ ਦੇ —

ਤਨੇ,
 ਟਾਹਣੀਆਂ,
 ਪੱਤਿਆਂ,
 ਕੰਡਿਆਂ,
 ਫਲ,
 ਫੁੱਲ,

ਤੇ ਉਸ ਦੀ —

ਸ਼ਕਲ,
 ਬਨਾਵਟ,

ਪੰਖੜੀਆਂ,
 ਰੰਗ,
 ਮਹਿਕ,
 ਮਿਠਾਸ,
 ਉਮਰ, ਆਦਿ

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕੁਦਰਤੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ, ‘ਹੁਕਮ’ ਬੀਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ, ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ, ‘ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ’ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ‘ਕਰਤੇ’ ਦੇ ਸੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ, ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਅਟੁੱਟ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ‘ਸਿਮਰਨ’ ‘ਜੀਵਨ ਰੂਪ’ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰੈ ਧਰਤੀ ਅਰੁ ਆਕਾਸਾ ॥

ਸਿਮਰਹਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਗੁਣਤਾਸਾ ॥...

ਸਿਮਰਹਿ ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਸਭਿ ਭੂਤਾ ॥

ਸਿਮਰਹਿ ਬਨ ਪਰਬਤ ਅਉਧੁਤਾ ॥...

ਸਿਮਰਹਿ ਬੁਲ ਸੂਖਮ ਸਭਿ ਜੰਤਾ ॥...

ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਸਿਮਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਸਗਲ ਭਵਨ ਕਾ ਪ੍ਰਭ ਧਨਾ ॥...

ਸਿਮਰਹਿ ਜਾਤਿ ਜੋਤਿ ਸਭ ਵਰਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1078-9)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੀਵ ਜਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ-ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾਤਾਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ—

- (1) ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ (Own image)
- (2) ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ (profound intelligence)
- (3) ਨਿਰਨੇ ਸ਼ਕਤੀ (discriminating power)
- (4) ਵਿਕਸਤ ਹਉਂਮੈ (developed ego)

ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ—

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਇਲਾਹੀ ਧਰਮ' ਦਾ 'ਪ੍ਰਚਾਰ' ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ
ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਹੀ —

ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ (spontaneously)

ਅਨਜਾਣੇ (unconsciously)

ਸਦੀਵੀ (eternal)

ਸੰਪੂਰਨ (perfect)

ਅਭੁੱਲ (Faultless)

ਇਕਸਾਰ (changeless)

ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਤਾਂ, ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ' ਦਾ ਅਭੋਲ ਤੇ
ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਲਾਹਾ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਆਪਣੀ ਤੀਖਣ
ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਵਿਚ 'ਏਹੜ-ਤੇਹੜ' 'ਸੰਸੇ' ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ
ਕਾਲ-ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਨ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ'
ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ 'ਜੀਵਨ-ਰੋ' ਤੋਂ ਬੇ-ਸੁਰਾ (Out of tune) ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦੇ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਇਸ 'ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਪੁਣੇ' ਤੇ ਬੇ-ਮੁਖਤਾਈ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ
ਤਰਸ ਕਰਕੇ, ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਘੀ ਗੋਦ ਵਲ ਮੋੜਨ ਲਈ
ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਣ ਲਈ, ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ ਦੁਨੀਆਂ
ਵਿਚ ਪਠਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਧਰਮ ਚਲਾਏ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ
ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਰਚੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ
ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ, ਆਤਮਿਕ-ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ,
ਸਾਧ, ਸੰਤ ਭੀ, ਸਾਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ
ਲਈ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਬਾਹਰ ਮੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ,
ਸਿਰਫ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ, ਬੇ-ਸੁਰੇ, ਮਨਮੁਖ ਇਨਸਾਨਾਂ ਲਈ ਹੀ ਰਚਿਆ

ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਕਰਤਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਦਾ ਇਲਾਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾ ਸਕੀਏ।

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥

ਨਾਲਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1)

ਰੱਬ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ (freedom of thought) ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਕੁਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਨੂੰ 'ਭੁਲ' ਗਏ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ 'ਰੱਬ' ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਮਿਲੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ' ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਆਵਾਰਾ, ਆਜ਼ਾਦ, ਬੇ-ਲਗਾਮੇਂ ਮਨ ਨੂੰ—

ਸਮਝਾਉਣ

ਟੰਬਣ

ਪ੍ਰੇਰਨ

ਉਕਸਾਉਣ

ਗੀਝਾਉਣ

ਬਦਲਣ

ਲਈ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ—

ਮਨੁ ਅਸਮਝੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਤੀਆਨਾ ॥

ਡੋਲਨ ਤੇ ਚੂਕਾ ਠਹਰਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-890)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਆਸਰੈ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-966)

ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਸਰਧਾ ਉਪਜੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖੁ ॥
(ਪੰਨਾ-997)

ਸੇਈ ਪਿਆਰੇ ਮੇਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਿਆ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਆਵੈ ॥

(ਅਰਦਾਸ)

ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਨ ॥

(ਪੰਨਾ-1335)

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰਿ ਦੇਹ ਨ ਸੋਧਾ ॥

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧਾ ॥

(ਪੰਨਾ-1298)

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਮਰਜ਼ੀ, ਸਿਆਣਪ ਦੁਆਰਾ, ਰੱਬ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਜੇ ਕਦੇ, ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ — ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤਰ, ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਇਲਾਹੀ ਚਾਉ, ਉਮਾਹ, ਰੀੜ, ਤਾਂਘ ਜਾਗੇ ਜਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਦਾ 'ਝਲਕਾ' ਵਜੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ 'ਬਿਰਦ' ਦੁਆਰਾ, ਬੇਅੰਤ ਮਿਹਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵਡਭਾਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਿਕ —

ਰੁਚੀ

ਤਾਂਘ

ਖਿੱਚ

ਪ੍ਰੀਤ

ਪਿਆਰ

ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ

ਸ਼ਬਦ

ਨਾਮ

ਇਲਾਹੀ ਦਾਤ —

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੈ

ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ

ਨਦਰ-ਕਰਮ ਹੈ

ਪ੍ਰਿਮ-ਪਿਆਲਾ ਹੈ

grace ਹੈ।

ਆਪਣਾ ਲਾਇਆ ਪਿਰਮੁ ਨ ਲਗਈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਏਹੁ ਪਿਰਮੁ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1379)

ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਰੰਗੇ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ (ਪੰਨਾ-722)

ਜਦ ਕਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ 'ਜੀਵ' ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ' ਦਾ ਤੁਣਕਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ, ਆਪਣੀ 'ਇਲਾਹੀ-ਮਾਂ', ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਯਾਦ, ਤਾਂਘ, ਖਿੱਚ, ਪਿਆਰ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ' ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਪਿਆਰ, ਰਸ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਅੰਦਰ, ਮਾਇਕੀ ਦਲਦਲ (marsh) ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ, ਦੁਖੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੁਖਦਾਈ ਜੀਵਨ ਦੇ ਜੀਵ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਜਾਂ ਉਪਰਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਦੁਖ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਦਾ ਸੁਖ ਤੇ ਖੈਰ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਐਸੀ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਇਕੀ ਨਰਕ-ਰੂਪੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਤੇ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ 'ਲਾਲਸਾ' ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਕੀ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਠੀਲੀ ਫੌਜ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਜੀਵ ਲਈ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕ ਕੇ, ਬੇਵੱਸ ਹੋ ਕੇ, ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਦ ਜੀਵ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ "ਉਪਰਿ ਭੁਜਾ ਕਰਿ ਮੈ ਗੁਰ ਪਹਿ ਪੁਕਾਰਿਆ....." ਦੀ ਜੋਦੜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਫੌਰਨ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਬੱਚੇ 'ਜੀਵ' ਤੇ ਤੁੱਠ ਕੇ 'ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਾਢਿਆ, ਕੀਨਾ ਅਪਨਾਇਆ' ਦੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾ ਕੇ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਡੁੱਬੇ ਯਾ ਗੁਆਚੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਅਤਿਅੰਤ ਤੀਬਰ ਤਾਂਘ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਤੇ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਲਾਹੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹਾਂ, ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੀ ਅੰਸ਼-ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖਟਕਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ

ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਤਾਕ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਧਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਵਾਚੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਗਲ ਲਾ ਸਕੇ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ, ਜਦ ਕਦੇ 'ਜੀਵ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਤਾਂਘ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਫ਼ੌਰਨ ਆਪਣੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਯਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹਰ ਸੰਭਵ ਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਗਲ ਲਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਤਾਂਘ, ਪਿਆਰ, ਖਿੱਚ, ਮਿਹਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹਾਂ।

ਏਸ ਇਲਾਹੀ ਤਾਂਘ-ਖਿੱਚ-ਪਿਆਰ 'ਪ੍ਰੀਤ ਡੋਰੀ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਨਿਮਖ ਮਾਤਰ ਤਾਂਘ ਖਿੱਚ, ਪਿਆਰ ਨਾਲੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਅੰਸ਼-'ਜੀਵ' ਲਈ 'ਮਾਂ-ਮਮਤਾ' ਵਾਲੀ ਤਾਂਘ, ਪਿਆਰ ਦਾ ਉਛਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ-ਡੋਰੀ ਦੀ ਖਿੱਚ, ਕਰੋੜਾਂ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੀਬਰ ਤੇ ਤੀਖਣ ਹੈ। ਏਸੇ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ 'ਬਿਰਦ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰ ਏਕ ਪੈਂਡਾ ਜਾਇ ਚਲ

ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੋਟਿ ਪੈਂਡਾ ਆਗੇ ਹੋਏ ਲੇਤ ਹੈ ॥

ਏਕ ਬਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਨ ਮਾਤ੍ਰ

ਸਿਮਰਨ ਤਾਂਹਿ ਬਾਰੰਬਾਰ ਗੁਰੁ ਹੇਤ ਹੈ ॥ (ਕ. ਭਾ. ਗੁ: 111)

ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਬਿਰਦ—

ਸਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈ

ਸਦ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੈ

ਅਉਗੁਣ ਕੇ ਨ ਚਿਤਾਰੇ ਹੈ

ਇਲਾਹੀ ਖਿੱਚ ਹੈ

ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਰੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਲਾ ਹੈ
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੈ
 ਹੁਕਮ ਹੈ
 ਸ਼ਬਦ ਹੈ
 ਨਾਮ ਹੈ।

ਇਹ ਬਿਰਦ —

1. ਪਹਿਲਾਂ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ 'ਨਾਲ ਲਿਖੇ' ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ, ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਓਤਪੋਤ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।
2. ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਵਿਚ, ਜੀਵ ਦੀ 'ਭੁੱਲ' ਜਾਂ 'ਬੇਮੁਖਤਾ' ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ, ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ 'ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।'
3. ਗੁਰਬਾਣੀ, ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ, 'ਸਾਧ-ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।
4. ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।
5. ਜਦ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲ ਰੁਚੀ, ਤਾਂਘ, ਸ਼ਰਧਾ, ਕਾਂਖੀ, ਭੁੱਖ, ਪਿਆਸ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ 'ਨਦਰ-ਕਰਮ' ਦੁਆਰਾ, ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ, ਇਲਾਹੀ ਰਸ, ਰੰਗ, ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਅਸਚਰਜ ਇਲਾਹੀ ਦਾਤਾਂ ਵਿਚ, ਇਸ 'ਬਿਰਦ' ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਨਿਰਾ ਪੁਰਾ ਕਿਤਾਬੀ ਗਿਆਨ ਸਿਰਫ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਦਾਮਨਿਕ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਾ (personal experience of electric shock) ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਇਸ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬੇ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਛੋਹਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (contact with live electric wire) ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਧਰਮ’ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਸਾਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ,
ਉਕਤੀਆਂ, ਜੁਗਤੀਆਂ (intricacies) ਤਾਂ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ
ਗਿਆਨ —

ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ‘ਆਤਮਿਕ’ ਜੀਵਨ (Divine life)

‘ਥਰ-ਥਰਾਉਂਦਾ’ ਜੀਵਨ

ਲਰਜ਼ਰਾਉਂਦਾ ਜੀਵਨ

‘ਸਿਮਰਨ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

‘ਪਿਆਰ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

‘ਰਸ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

‘ਰੰਗ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

‘ਰੁਣ-ਝੁਣ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

‘ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

‘ਬਿਸਮਾਦੀ’ ਜੀਵਨ

‘ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

ਇਲਾਹੀ ‘ਅਹਿਲਾਦ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

‘ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ’ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ

ਦਾ ਅਨੁਭਵੀ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਅਨੁਭਵੀ ਆਤਮਿਕ ਤਜਰਬਾ (Intuitional Divine experience)
ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ‘ਸਿਮਰਨ-ਜੀਵਨ’ ਦੀਆਂ
ਆਤਮਿਕ ਤੇ ਦਾਮਨਿਕ ‘ਕਿਰਨਾਂ’ ਜਾਂ ‘ਮਹਿਕ’ (Divine magnetic
vibrations and fragrance) ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉੱਤਮ
ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਅਨਜਾਣੇ, ਅਛੋਪ ਤੇ ਅਭੋਲ ਹੀ —

‘ਲਾਗ’ ਨਾਲ (infection)

‘ਛੋਹ’ ਨਾਲ

‘ਚਿੱਟਗ’ ਨਾਲ (spark)

‘ਟੁੰਬ’ ਕੇ (excite)

‘ਜਗਾ’ ਕੇ (awaken)

‘ਪ੍ਰੇਮ-ਬਾਣ’ ਮਾਰ ਕੇ

ਬੱਤੀ-ਨਾਲ-ਬੱਤੀ ਜਗਾ ਕੇ

‘ਨਦਰ-ਕਰਮ’ ਕਰ ਕੇ

‘ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ’ ਦੁਆਰਾ

‘ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ’ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ, ਨਵਾਂ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ—

ਦੀਪਕ ਤੇ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਤਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਦਿਖਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-907)

ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-749)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਅੰਦਰ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜਾਂ ਵਿਕਾਸ ਲਈ, ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ—

ਅੱਟਲ

ਅਭੁੱਲ

ਸਦੀਵੀ

ਨਾ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ

ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ

ਗੁੱਝੇ

ਅਣਡਿੱਠੇ

ਅਣਸੁਣੇ

ਬੋਲੀ ਹੀਨ

ਚੁਪ-ਚੁਪੀਤੇ

ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ

‘ਸਾਧਨ’ ਵਰਤੇ ਹਨ।

ਨਾਉ ਨਾਨਕ ਬਖਸੀਸ ਮਨ ਮਾਹਿ ਪਰੋਵਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-523)

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ ਕੂੜੀ ਕੂੜੈ ਠੀਸ ॥ (ਪੰਨਾ-7)

ਇਸ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਿਮਾਗੀ—

ਗੂੜੇ-ਗਿਆਨ

ਧੜੇ-ਧਿਆਨ

ਫਿਲੌਸਫੀ

ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ

ਕਰਮ-ਕਾਂਡ

ਹਠ ਧਰਮ

ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ‘ਇਲਾਹੀ ਦਾਤ’—

‘ਮੋਲ ਨ ਮੁਲੀਐ’

‘ਤੋਲ ਨ ਤੁਲੀਐ’

‘ਜੋਰ ਨ ਮੰਗਣ’

‘ਦੇਨ ਨ ਜੋਰ’ ਹੈ

ਜੋਰ ਨ ਸੁਰਤੀ ਗਿਆਨ ਵੀਚਾਰ ਹੈ।

ਏਹੁ ਪਿਰਮੁ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1378)

ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨੇ ‘ਸਿਮਰਨ ਜੀਵਨ’ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ—“ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਫ਼ਕੀਰੀ ਢਾਈ ਅਖਰੀ ਫ਼ਕੀਰੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਫ਼ਕੀਰੀ-ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਢਾਈ ਅੱਖਰੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਦੋ ਅੱਖਰ ਤੇ ਅੱਧਾ ਅੱਖਰ ‘ਅਲਿਪਤ’ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ। ਤੇ ਲੋੜਾਂ ਤ੍ਰੈ-ਕੁਲੀ, ਜੁਲੀ, ਗੁਲੀ ਇਕ ਘਰ, ਇਕ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਬਸਤਰ, ਤੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਰੋਟੀ! ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰੈ ਸਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਨ੍ਹਾ ਰੰਗ, ਫ਼ਕੀਰਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਤੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ। ਹਾਂ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੀ ਖਮੀਰ (ਜਾਗ) ਦੇ ਅਸੂਲ ਪਰ ਰਖਿਆ ਹੈ, ‘ਸਿਮਰਨ ਜੀਵਨ’, ‘ਇਲਾਹੀ-ਜੀਵਨ’ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਜੋ ਜੀਵਨ ਬਲਨਾ ਸਰਪ ਜੈਸੇ ਅਰਜਾਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ-712)

ਮੈਂ ਮੰਤਰ ਰਟਨ ਕਰਦੇ ਕਈ ਲੋਕ, ਨਿਰੇ ਘਾਹ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸੜਦੇ ਤੱਕੇ, ਤਾਂ ਤੇ ਫੋਕਾ ਤੇ ਜੋਤੋਂ ਟੁੱਟਵਾਂ ਰਟਨ, ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕੇਵਲ ਰੀਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਮਰਨ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ 'ਰੂਪ' ਵਿਚ ਜੀਵਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ! ਇਹ ਜੀਵਨ ਖਮੀਰ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਦਾ 'ਟੋਟਾ' ਜੇ ਲੱਭੇ ਉਸ ਦਾ ਖਮੀਰ ਸਾਨੂੰ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦਮ-ਬਦਮ 'ਨਾਮ', ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ 'ਸਿਮਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ' ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੁਣਿ ਸਿਖਿਐ ਸਾਦ ਨ ਆਇਓ ਜਿਚਰੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਨਾ ਲਾਗੈ ॥

(ਪੰਨਾ-590)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗੁ ਧੰਨੁ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸੰਗੁ ਚਲਾਇਆ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 6/16)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਪਿਆਰਾ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 29/20)

ਅੱਠੇ ਪਹਿਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ, ਉਹ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਹ ਐਮਰਸਨ (Amerson) ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਐਮਰਸਨ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਸਿਮਰਨ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਬੱਤੀ ਬਿਨਾਂ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਬਲ ਸਕਦੀ। ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਉਤਲਿਆਂ ਨਾਲ ਦਮ-ਬਦਮ ਪਰੋਏ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਾਂ ਜੀ! ਇਸ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਰਹਿਣਾ, ਇਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅੱਟਲ ਤੇ ਰੱਬੀ 'ਬਿਰਦ' ਦੇ ਨੇਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਉਤੇ, ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ, ਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੋਂਦਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਈ। ਰੂਹ ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਂਵਦੀ, ਮਿੱਟੀ, ਹੱਡੀ, ਮਾਸ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਖਲੋਂਦੀ।

ਹਾਂ ਜੀ! ਸਿੱਖ ਫ਼ਕੀਰ ਬਿਹੰਗਮੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ। ਜਦ ਖੰਭ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਡਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ 'ਕਵੀ' ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਪਰ ਸੜਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਹਾਂ ਜੀ 'ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਜੀਵਨ' 'ਖਮੀਰ ਦਾ ਜੀਵਨ' ਹੈ। ਇਹ 'ਖਮੀਰ' 'ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਪਾਸੇ ਮਿਲਦਾ' ਹੈ। ਤਦੋਂ "ਆਇ ਮਿਲੁ ਗੁਰਸਿਖ ਆਇ ਮਿਲੁ" ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਸਿਖਾਈ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਖਮੀਰ ਦਿਤੇ, 'ਸਿਖੀ' ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ ਇਸ 'ਗੁੱਝੇ ਖਮੀਰ' ਦੀ ਰਾਸ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ, ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ, ਸਿਮਰਨ ਦੇ 'ਖਮੀਰ' ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ।

ਕਲੀ ਕਾਲ ਪਰਗਾਸ ਕਰਿ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਸੰਦਾ ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਚਲੰਦਾ ॥ (ਵਾ: ਭਾ: ਗੁ: 40/11)

ਧਿਆਨ ਸਿੱਖ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਸੌਖਾ ਹੈ। "ਬੈ ਖਰੀਦੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ਇਹੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਥਾਰੇ ॥" ਹਾਂ ਜੀ! ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ, 'ਪ੍ਰੀਤ ਨਿਰਕਾਰੀ' ਵਿਚ 'ਨਸ਼ਟ' ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਹੱਡ, ਮਾਸ, ਚਮੜੀ ਲਹੂ, ਮਿੱਝ, ਮਨ, ਬੁੱਧ, ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ, ਮੋੜ ਮੋੜ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗਣ ਚਾੜਨੀ, ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ 'ਧਿਆਨ' ਹੈ। 'ਜੀਉਂਦੇ' ਮੋਏ ਹੋਏ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਿੱਖ' ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਬੇ-ਖਰੀਦ ਬਨਣ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਿੱਖ' ਹੈ। ਭਾਈ 'ਮੰਝ ਜੀ' ਦੀ ਸਾਖੀ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਸਿੱਖੀ ਧਿਆਨ 'ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੋ ਰਹਿਣ' ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਤੇ ਅਖੰਡਕਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾ ਵਿਛੜਨਾ ਹੀ 'ਧਿਆਨ' ਹੈ। ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਇਹ, ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੇ ਰੱਸੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਮ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ। "ਨ ਕਿਸੀ ਕਾ ਮੀਤੁ ਨ ਕਿਸੀ ਕਾ ਭਾਈ" ਜਿਹਾ ਕੋਰਾ ਬਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੀ, ਤੇ ਨਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਕਸਣੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਂ ਜੀ, ਸਿੱਖੀ ਫ਼ਕੀਰੀ ਬੜੀ ਨਾਜ਼ਕ 'ਵਸਤੂ' ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ 'ਛੋਹ' ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੈਲੀ ਹੋ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਂਗ (ਹਉਂ ਧਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ) ਨੇ ਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਬੁਖਾਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਸਭ ਦੇ ਪਿਛੇ ਰੱਬ ਖੜੋਤਾ ਤੱਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਲਿਪਤ ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ

ਇਕ ਤੰਗ ਜਿਹਾ ਰਾਹ ਹੈ, ਪਰ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦੇ ਅਬਿਚਲ-ਨਗਰ ਨੂੰ ਇਹੋ ਰਾਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ‘ਅਲਿਪਤ ਵਰਤੀ’ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨੇ ਹਾਰ ਹਨ। ਹਾਂ ਜੀ, ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋਏ। ਪਰ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦੀ, ਜਗਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਹੀਂ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜਣਾ ਖਣਾ ਮੁਦੱਈ, ਤੁੰਮੇ ਵਜੀਰ ਬਣੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੁਫਾ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਸੂਲੀਆਂ ਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਸ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੇ ਉਡਾਏ। ਹੁਣ ਇਹ “ਅੰਨ੍ਹੇ ਕੁੱਤੇ ਹਰਨਾਂ ਮਗਰ” ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਉੱਠ ਭੱਜੇ ਹਨ, ਜਿਉਂ ਖੁੱਕਾਂ ਨਾਲ ਵੜੇ ਪੱਕ ਜਾਣਗੇ! ਲੋਕੀਂ, ਸੋਸਾਇਟੀ (ਭਾਈਚਾਰਾ) ਬਣਾਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਹਨ, ਪਰ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿੱਟ-ਮਿੱਟ ਪੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਸੁਨੇਹੇ ਆਂਵਦੇ ਹਨ, ਘੰਟੀ ਘੜਿਆਲ ਵਜਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ, ਦੇਵਤੇ ਛਾਇਆ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਫੇਰ ਅਨੇਕ ਜਨਮਾਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ‘ਰੂਹ’ ਤਿਆਰ ਹੋਵਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸੱਚ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੁਨੀਆਂ ਥੀਂ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਯਥਾ :—

ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥
 ਲੋਗਨ ਸਿਉ ਮੇਰਾ ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ ॥ 1 ॥
 ਬਾਹਰਿ ਸੂਤੁ ਸਗਲ ਸਿਉ ਮਉਲਾ ॥
 ਅਲਿਪਤੁ ਰਹਉ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਉਲਾ ॥ 1 ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਮੁਖ ਕੀ ਬਾਤ ਸਗਲ ਸਿਉ ਕਰਤਾ ॥
 ਜੀਅ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਧਰਤਾ ॥ 2 ॥
 ਦੀਸਿ ਆਵਤ ਹੈ ਬਹੁਤੁ ਭੀਹਾਲਾ ॥
 ਸਗਲ ਚਰਨ ਕੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਾਲਾ ॥ 3 ॥
 ਨਾਨਕ ਜਨਿ ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥

ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ 4 ॥ (ਪੰਨਾ-384-5)

ਜਿਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਉਪਰਲੇ ਢਾਈ ਹਰਫ਼ ਪੜ੍ਹ ਲਏ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਇਕ ਖਾਸ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਹੇਠ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਜੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅੰਗ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਮਾਰੀ ਜਿਹੀ ਚਿਮਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜੈ ਤਨਿ ਬਾਣੀ ਵਿਸਰਿ ਜਾਇ ॥ ਜਿਉਂ ਪਕਾ ਰੋਗੀ ਵਿਲਲਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-661)

ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ, ਸਤਿਸੰਗ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ, ਝੱਟ ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਮੁਕੱਰਰ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਥੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਬੜਾ ਹੀ ਉਚਾ ਹੈ, ਹਿਠਾਹਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾ ਦੀ ਕਿਆਮਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਰਸੀਆਂ ਦੇ ਘੜੀ ਘੜੀ ਦੇ ਘੜਿਆਲ ਹਨ; ਝਿੜਕਾਂ ਦਿੰਦੇ ਫਲ ਵਰਸਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਕੀਰ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਬੇਨਿਆਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਟੋਟ ਨਹੀਂ। ਫਕੀਰ ਨਾਲ 'ਫੋਹ' ਵੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹੋ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲੀ 'ਸਿੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ', 'ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤ' ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਹਰ ਕਰਨ, ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸੀਏ, ਹਾਂ ਜੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਡੇ ਚਰਨ ਧੋਵੇ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤ ਦੀਆਂ 'ਮਸਾਲਾਂ' ਹੋ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਉਪਰ ਚਾਨਣ ਕਰੀਏ।

ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਹੈ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਲੋਕ ਤੜਫ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਲੱਭਦੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਮੂਰਖ ਬਾਲਕਾਂ ਵਾਂਗ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਛੋਡ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਢਲਦਿਆਂ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਵਲ ਦੌੜਨਾ ਇਕ ਬੜੀ ਦਾਨਾਈ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।

(ਚਲਦਾ.....)

